

اصالت سنجی

خلاصه انگلیسی این مقاله با عنوان:

Designing urban space in order to enhance security and reduce crime and increase the presence and participation of women in eroded fabric of the city.

در همین شماره به چاپ رسیده است.

شهرسازی ایران، دوره ۳، شماره ۴، بهار و تابستان ۱۳۹۹، صفحه ۱۰۱-۱۱۶

تاریخ دریافت: ۹۹/۲/۱۴، تاریخ بررسی اولیه: ۹۹/۲/۱۹، تاریخ پذیرش: ۹۹/۲/۱۰، تاریخ انتشار: ۹۹/۶/۱

طراحی فضای شهری به منظور ارتقاء امنیت و کاهش بزه و افزایش حضور و مشارکت زنان در بافت‌های فرسوده شهری (نمونه موردی: محله حسینه زنجان)

سولماز احمدی باروق*

هیات علمی گروه معماری و شهرسازی دانشگاه پیام نور مرکز زنجان، تهران، ایران

زهرا رسولی

دانشجوی کارشناسی مهندسی شهرسازی دانشگاه پیام نور مرکز زنجان، ایران

چکیده: به دنبال گسترش شهر و شهرنشینی در دوران معاصر و هم‌زمانی آن با تحولات فرهنگی زاده مدرنیسم، جهان شاهد حضور پررنگ تر زنان در عرصه های اجتماعی و اقتصادی بوده است. به تبع این حضور، موضوعات تازه ای در باب فضاهای شهری و زنان مطرح می شود. یکی از این مسائل، وجود فضاهای فاقد امنیت در شهرهاست که باعث ایجاد حس ناامنی در شهروندان، خصوصا زنان به عنوان یک قشر آسیب پذیر می شود. پژوهش حاضر به تاثیر فضای شهری بر ارتقا امنیت و افزایش حضورپذیری زنان در شهر زنجان (محله حسینه) پرداخته است. گردآوری اطلاعات پژوهش به صورت کتابخانه ای و میدانی بوده است. در شیوه میدانی با استفاده از روش برداشت و تکمیل پرسش نامه اطلاعات مورد نیاز گردآوری شده است. پژوهش بر این فرض استوار است که ارتقاء امنیت محیط‌های شهری تأثیر مستقیم روی زندگی ساکنان شهرها دارد. هدف پژوهش حاضر ارتقاء طراحی فضای شهری به منظور امنیت بهتر، کاهش بزهکاری و افزایش حضور و مشارکت زنان در محیط های شهری بخصوص در بافت‌های فرسوده می‌باشد.

واژگان کلیدی: امنیت، احساس امنیت اجتماعی، فضای شهری، بافت فرسوده

*مستول مکاتبات: ahmadiunb@gmail.com

۱- مقدمه

حضور آن‌ها زمینه شناخت ضمنی آن‌ها از دنیای اطراف و رشد نیروهای درونیشان را فراهم می‌آورد که سعی داریم عوامل مؤثر بر آن را بررسی کنیم و اینکه وضعیت تأهل، وضعیت ظاهری، حمایت خانواده، چگونگی برخورد دیگران و تعهد مذهبی از عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی در میان زنان هستند که در این میان حمایت خانواده بیشترین

امنیت یکی از اساسی‌ترین نیازهای هر جامعه است. زنان به عنوان نیمی از جمعیت جامعه، گروه آسیب‌پذیری هستند که امنیت آن‌ها از راه‌های گوناگون در معرض تهدید است. هدف عمده این پروژه پرداختن به نیازهای زنان در استفاده از فضاهای شهری است تا ضمن فراهم آوردن محیطی امن جهت

همین موضوع زمینه‌ای است برای محدود دانستن حضور زنان در سطوح مختلف جامعه تا بسیاری از زنان، خانه را به عنوان پناهگاه خود برگزینند و کار در خانه را با داشتن مدارک تحصیلی بالا به اشتغال در بیرون ترجیح دهند.

۱-۱- اهداف پژوهش

- ارتقاء طراحی فضای شهری به منظور امنیت بهتر کاهش بزه و افزایش حضور مشارکت زنان در بافت‌های فرسوده
- شناسایی و ارزیابی چارچوب‌های نظری و تجربی طراحی شهری و ارتقاء امنیت، کاهش بزه و افزایش مشارکت زنان
- شناسایی شاخص‌های تأثیرگذار بر کیفیت حضورپذیری زنان در فضای شهری
- شناسایی مشکلات نمونه موردی در ارتباط با شاخص‌های تدوین شده
- شناسایی راهکارهای تأثیرگذار در طراحی شهری به منظور ارتقاء کیفیت و افزایش حضور مؤثر زنان در نمونه موردی

۱-۲- فرضیه پژوهش

- ارتقاء امنیت محیط‌های شهری که تأثیر مستقیم روی زندگی ساکنان شهرها دارد.
- به نظر می‌رسد بین شاخص‌های اجتماعی و احساس امنیت رابطه‌ای مستقیم وجود دارد.
- به نظر می‌رسد بین شاخص‌های کالبدی و احساس امنیت رابطه معناداری وجود دارد.
- بین هویت اجتماعی زنان و احساس امنیت آنان رابطه وجود دارد.

۲- پیشینه پژوهش

تأثیر را دارد. براساس تحقیقات انجام گرفته در حوزه جامعه‌شناسی شهری یکی از عوامل اساسی در ارتقاء احساس امنیت ساکنین در سکونتگاه‌های شهری روابط همسایگی مطلوب در این سکونتگاه‌ها می‌باشد. مسأله‌ای که به نظر می‌رسد شهرسازی جدید بدان بی‌توجه است و بدین ترتیب ممکن است به علت رعایت پاره‌ای از استانداردهای کالبدی در ساخت بافت‌های جدید (نسبت به مناطق قدیمی‌تر) میزان وقوع جرم و جنایت در آن‌ها کمتر باشد ولی میزان احساس امنیت (امری ذهنی) در مناطق قدیمی به دلیل وجود روابط همسایگی بیشتر باشد.

احساس امنیت اجتماعی بیشترین تأثیر را در نشاط زنان داشته است. همه افراد در طول زندگی خود با ریسک‌ها و مخاطرات فراوانی اعم از ریسک‌های اجتماعی، فرهنگی و اکولوژیک مواجه هستند. مواجهه با این موقعیت‌ها حتی شخصیت‌های قوی را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. در حالی که توانایی انسان در کسب نشاط به آن‌ها استقامت می‌دهد تا از عهده فائق آمدن به این مسائل برآیند. احساس شادی و نشاط یکی از ضروری‌ترین خواسته‌های فطری و نیازهای روانی انسان‌ها است. بسیاری از صاحب‌نظران بر این عقیده‌اند که با دستکاری فضاها و تلطیف آن می‌توان احساس امنیت را در زنان زیاد کرد. اما تحقیقات صورت گرفته نشان می‌دهد که قشر زنان در محیط‌های یکسان به یک میزان واکنش نشان نمی‌دهند. به این معنا که برخی از زنان از فضاهای خلوت و برخی از فضاهای شلوغ می‌ترسند. پل‌های عابر پیاده، پل‌های زیرگذر و تاریکی آن‌ها، نحوه نورپردازی خیابان‌ها، سیستم حمل و نقل عمومی و سایر خدمات عمومی و امکانات موجود برای شهروندان در شهر به گونه‌ای است که نیاز زنان در نظر گرفته نشده است. این در حالی است که ویژگی زندگی شهری گسترده‌تری، تنوع ساعات کاری و تنوع فعالیت هاست. اما برنامه‌ریزی شهری ما هنوز براساس همان تفکیک سنتی حوزه عمومی و خصوصی که زنان را متعلق به حوزه خصوصی و مردان را متعلق به حوزه عمومی می‌داند صورت می‌گیرد.

مطالعه قرار داده‌اند. روش پژوهش، تحلیلی-تفسیری بوده و از طریق پیمایش میدانی صورت گرفته است. در گام نخست، معیارهای ارزیابی احساس امنیت در فضاهای عمومی از منابع معتبر داخلی و خارجی استخراج گردیده و سپس با استفاده از پرسش نامه، نظرات مردم برداشت شده است (ایزدی، ۱۳۹۰)

- شیدا سالوند در سال ۱۳۸۸ در پژوهشی تحت عنوان ملاحظات طراحانه جهت ارتقاء امنیت زنان در فضاهای شهری را مورد بررسی قرار داده‌اند. در این مقاله ضرورت ایجاد فضاهایی مناسب برای تمامی گروه‌های مختلف به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر از جمله زنان احساس می‌شود. بنابراین اگر در طراحی شهری ملاحظات برای امنیت استفاده‌کنندگان از فضا در نظر گرفته نشود همواره در این فضاها ترس از وقوع جرم وجود خواهد داشت. از این رو در این پژوهش سعی شده است تا با بهره‌گیری از ملاحظات طراحانه فضاهای امن همراه با آسایش روانی شهروندان برای حضور بیشتر زنان، ایجاد و یا گسترش یابد. از لحاظ ماهیت و روش مبتنی بر روش تحلیلی-کاربردی و استفاده از داده‌های کتابخانه‌ای- اسنادی می‌باشد. و در انتها توصیه‌هایی به عنوان ملاحظات طراحی شهری به منظور ارتقاء امنیت زنان و در نتیجه افزایش حضور آنان در فضای شهری ارائه شده است (سالوند، ۱۳۸۸).

- فریبا قرایی و همکاران در سال ۱۳۸۹ در پژوهشی تحت عنوان بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری، در محدوده مناطق ۲ و ۱۱ تهران می‌باشد. در پژوهش حاضر فرضیه اول بر این مبنا است که حس امنیت برای ساکنین محلات مختلف شهری متفاوت می‌باشد. فرض دوم وجود تفاوت حس امنیت را در شب و روز، برای دو گروه مختلف زنان و مردان در نظر دارد. برای ارزیابی فرضیات فوق، از روش کمی استفاده شده است، و از طریق پرسشنامه از

طراحی شهری برای ایجاد و ارتقا امنیت و حضور مؤثر و مشارکت زنان در هر فضایی دارای اهمیت می‌باشد که پژوهش‌های بسیاری در این زمینه صورت پذیرفته است که به بررسی چند نمونه اشاره می‌شود.

- نخستین نظرها در زمینه امنیت شهری مطالعات مکتب جامعه‌شناسی شیکاگو بود که با توجه به ویژگی‌های اقتصادی، اجتماعی و کالبدی، مناطق مختلف شهر را بررسی کرده بود و بر این عقیده بودند که مطالعه رفتار ساکنان شهری در قالب محیط‌های شهری امکانپذیر است. به باور آنان ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و کالبدی در جرم خیزبودن منطقه تأثیرگذار است. استارک، از پژوهشگران مکتب شیکاگو در سال ۱۹۲۵ پنج جنبه از ساختار شهری را جزو فاکتورهای پیش‌بینی‌کننده ارتقا جرم در محلات بر شمرده که عبارتند از: تراکم، فقر، کاربری مختلط، جابه‌جایی مداوم، خرابی و فروریختگی ساختمان‌ها. جین جیکوبز، نخستین فردی بود که به ارتباط بین تعاملات انسانی، طراحی شهری و پیشگیری از جرم با یکدیگر اشاره کرد. جیکوبز، در تبیین امنیت شهری به تعامل فضای فیزیکی و فرایندهای اجتماعی محیط ساز توجه کرده و بر فعالیت فضا به شکل عاملی در ایجاد یک محیط امن و موفق تأکید کرد. او ایجاد حرکت، استفاده‌های فعال از سطح خیابان و فعالیت‌های خیابان و مراقبت‌های طبیعی از این فعالیت‌ها را مؤلفه‌هایی برای ساختن یک محیط خوب شهری قلمداد می‌کند. ایده بنیادی او این بود که یک فضای شهری امن است اگر پوشش جمعیتی مناسب داشته باشد یا چشم‌های ناظر زیادی در آن فضا وجود داشته باشد (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۶).

- محمد سعید ایزدی در سال ۱۳۹۰ در پژوهشی تحت عنوان ارتقای احساس امنیت در فضاهای عمومی با بهره‌گیری از طراحی شهری در میدان امام شهر همدان را مورد

- مجتبی رفیعیان در سال ۱۳۸۸ در پژوهشی تحت عنوان امنیت تردد زنان در فضاهای شهری و سنجش مشارکتی آن‌ها در بخش مرکزی شهر تهران مورد بررسی قرار گرفته است. فرضیه اصلی این پژوهش، عبارت است از این‌که: به نظر می‌رسد بین میزان تردد و احساس امنیت درک شده زنان در یک فضای شهری رابطه مستقیمی وجود دارد. این فرضیه با استفاده از مطالعات میدانی بر بخشی از منطقه مرکزی پرتردد شهر تهران (محدوده اطراف پارک شهر) و از طریق پرسشنامه مورد بررسی قرار گرفته است. نتایج حاکی از تأیید رابطه مستقیم بین دو متغیر میزان تردد و احساس امنیت زنان می‌باشد (رفیعیان، ۱۳۸۸).

- شقایق روشن در سال ۱۳۹۳ در پژوهشی تحت عنوان بررسی نقش کیفیت فضاهای شهری بر حضور زنان در فضاهای عمومی در مورد پارک‌های شهری شیراز مورد مطالعه قرار گرفته است. این پژوهش به روش تحلیلی-توصیفی، با بررسی مبانی نظری مرتبط با شاخصه‌های کیفیت فضای شهری از دیدگاه نظریه‌پردازان و همچنین تحلیل ادراکات، نیازها و انتظارات زنان از یک فضای شهری مطلوب، به یک مدل مفهومی مرتبط با این دو متغیر دست می‌یابد. شاخصه‌های بدست آمده با ارائه مدلی مفهومی و به روش مشاهده و مصاحبه در فضاهای عمومی شهر شیراز، به‌خصوص پارک‌های شهری، مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است (روشن، ۱۳۹۳).

۳- مبانی نظری

۳-۱- عوامل تأثیرگذار بر امنیت

- **نمایانی و نظارت پذیر بودن فضا:** کیفیت محیطی است که براساس آن فضاهایی که احتمال وقوع جرم در آنها بیشتر است باید در معرض دید ساکنین قرار گیرند. برای رسیدن به این کیفیت

مردم نظرخواهی شده است. به این منظور دو منطقه شهری در شمال و مرکز شهر انتخاب شده‌اند و اطلاعات گردآوری شده با استفاده از تحلیل‌های آماری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که تفاوت معناداری میان حس امنیت در دو محله مورد بررسی وجود ندارد (قرایی و همکاران، ۱۳۸۹).

- آذین حاجی احمدی همدانی در سال ۱۳۸۵ در پژوهشی تحت عنوان مناسب‌سازی فضاهای شهری برای زنان در زندگی روزمره، در محدوده محله گلستان پونک می‌باشد. این پژوهش با هدف مناسب‌سازی فضاهای شهری برای زندگی روزمره زنان به مطالعه نیازها، شناخت رفتارها، و فعالیت‌های زنان و همین‌طور میزان استفاده آن‌ها از فضاهای شهری پرداخته است. روش تحقیق تحلیلی-مشاهده مشارکتی می‌باشد. و پس از تحلیل آماری مناسب از طریق مصاحبه و توزیع پرسشنامه‌هایی به استفاده‌کنندگان در محله مورد مطالعه به وجود رابطه بین متغیرهای وابسته و مستقل پی برده شده است (احمدی همدانی، ۱۳۸۵).

- راحله باباپور در سال ۱۳۹۰ در پژوهشی تحت عنوان تأثیر طراحی شهری بر امنیت زنان را مورد مطالعه قرار داده است. در نخستین برنامه‌ریزی‌های شهری در نیمه قرن بیستم شهرها براساس تفکیک کارکردها به شیوه سنتی مورد توجه قرار گرفته‌اند، یعنی زنان به حوزه خصوصی (امور مربوط به خانه‌داری) و مردان به حوزه عمومی (بیرون از خانه) تعلق داشته‌اند. این تفکیک با افزایش شهرنشینی و توسعه شهرها همچنان ادامه یافته که به احساس ناامنی زنان در فضاهای شهری منجر شده است. به عنوان مثال تاریکی پل‌های عابرپیاده و زیرگذرها، نحوه نورپردازی خیابان‌ها به گونه‌ای است که نیاز زنان در نظر گرفته نشده است و در نتیجه مواعی برای مشارکت و حضور فعال آنان در جامعه ایجاد کرده است (باباپور، ۱۳۹۰).

امکان نظارت اجتماعی را کم می‌کند. همچنین با زیاد شدن فاصله افراد (به‌خصوص افراد پیاپی) از یکدیگر امکان دریافت کمک از دیگران در هنگام خطر کاهش می‌یابد. بدین منظور باید برای امن نمودن فضاهای شهری بزرگ مقیاس مانند پارک‌ها یا فضاهای باز بین ساختمان‌ها تمهیدات خاصی اندیشیده شود. این تمهیدات شامل نورپردازی مناسب فضا، ایجاد فعالیت‌های مختلف و مختلط در فضا و همچنین تحت نظارت قرار دادن آن است. (UN habit, ۲۰۰۷).

مهم‌ترین عامل در طراحی چگونگی قرارگیری ساختمان‌ها و فضاهای فعالیتی نسبت به فضاهای جرم‌خیز است. (Minnery et al, ۲۰۰۵).

– **فضاهای قابل دفاع:** به گونه‌ای که هر فضا در قلمرو نظارت کنترل‌کنندگان خاصی باشد. کنترل‌کنندگان فضا ممکن است گروه یا فرد باشند که نسبت به آن فضا احساس مسئولیت دارند. نظریه فضا سازی قابل دفاع برای اولین بار توسط نیدمن مطرح شد. این نظریه در ۳۵ سال گذشته مورد نقد و تکامل قرار گرفته و امروزه میزان ارتباط فضاها با فعالیت‌های معمول روزانه مهم‌ترین موضوع از تحقیقات مربوط به این حوزه می‌باشد. طراحی محیطی با چیدمان مناسب فعالیت‌های روزانه و همچنین در دسترس نمودن فضا و غیره می‌تواند در این زمینه به مداخله بپردازد. (Reynala et al, ۲۰۰۹).

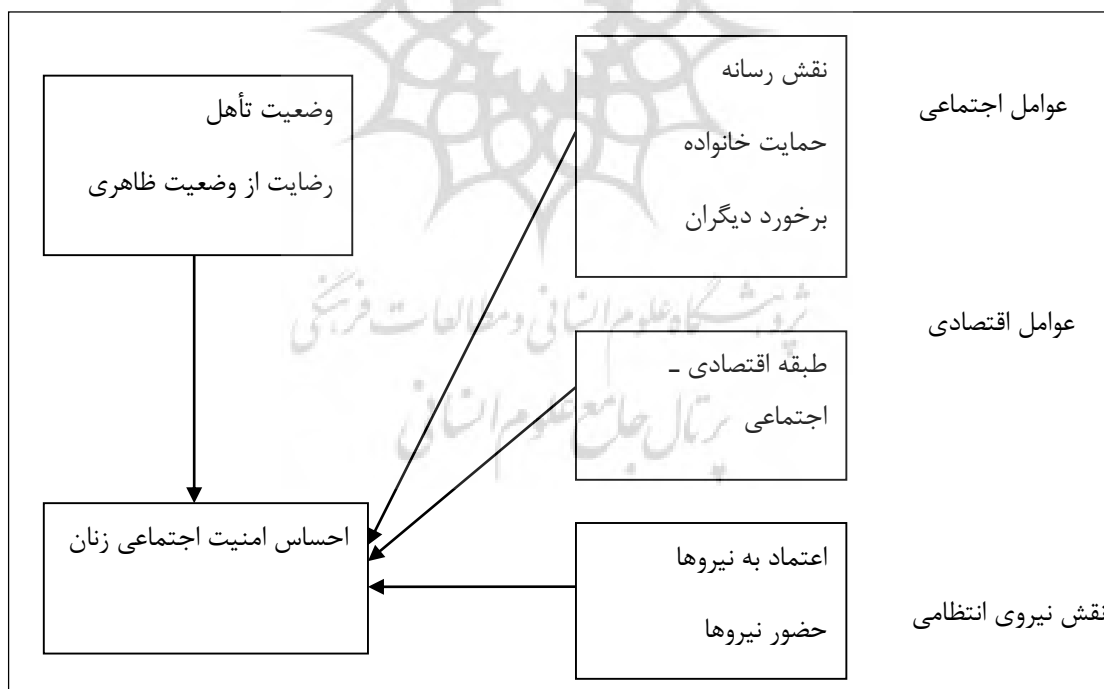
– **خودنمایی و نفوذپذیری فضا:** خودنمایی و نفوذپذیری محیط مسکونی باعث می‌شود تا افراد به راحتی جهت حرکت خود را انتخاب نمایند و در این محیط سردرگم نشوند. به این ترتیب از یک طرف زمینه اتلاف وقت و بیهوده‌گردی مجرمان در محیط برداشته می‌شود و از طرف دیگر ساکنین و عابری کمتر در معرض خطر قرارگیری در فضاهای غیرقابل دفاع قرار می‌گیرند (Kelly et al, ۲۰۰۹).

– **توجه به کنج‌ها:** فضاهای گم سطوح U, L شکل در اینجا بسیار مهم است. این فضاها باید به گونه‌ای طراحی شوند که قابل رؤیت باشد.

– **اندازه‌ی فضا:** مقیاس فضا یکی از عوامل بسیار مهم محیطی تأثیرگذار در میزان امنیت محیط‌های شهری است. وجود فضاهای بیکران و بزرگ مقیاس

جدول ۱. جدول تطبیقی (منبع: نگارندگان)

نظریه پرداز	مؤلفه‌های کیفیت مطلوب شهری
ماوت ورت	دسترسی، راحتی و آسایش، سرزندگی و حیات، شادی و شغف، شکل حفاظت از محیط، تنوع و تجانس، معنی، خوانایی، باز بودن فضاها، مرمت و نگهداری، سلامتی و ایمنی (بحرینی، ۱۳۷۷)
ماسلو	تأمین کلیه‌ی نیازهای فیزیکی، ایمنی و امنیت و حفاظت، یک تصویر ذهنی و شهرت خوب، فرصت خلاق بودن، از نظر زیباشناسی مطبوع (لینچ، ۱۳۷۶)
دانیل کابدن و ماری روچ	ترس، آلودگی، یکدستی بیش از حد جامعه، وضع نامناسب مسکن، خدمات غیرکارا، فقر و بیکاری، مقیاس غیرانسانی ساختمان‌ها، تفریح ناکافی، جدایی اجتماعی (لینچ، ۱۳۷۶)
هیلدرا براند فری	تأمین نیازهای ساکنین، ایمنی، امنیت و حفاظت از نظر بصری سازمان یافته و منظم، محیط اجتماعی هدایت کننده و تقویت کننده، حس مکان، تصویر ذهنی مناسب، افزایش حس اعتماد، دارای جنبه زیباشناسانه (براندفری، ۱۳۸۳)
مؤسسه pps	دسترسی و بهم پیوستگی، آسایش و منظر (افزایش امنیت)، استفاده‌ها و فعالیت‌ها، اجتماع‌پذیری (یارمحمدی، ۱۳۷۸)

نمودار ۱. عوامل زمینه‌ای (منبع: نگارندگان)

۴- روش تحقیق

تحقیق پیش‌رو یک تحقیق توصیفی-تحلیلی می‌باشد که برپایه مطالعات میدانی و نظریات بنیادین بنا نهاده شده است. یک پژوهش کاربردی در سطح شهر زنجان می‌باشد که قابل استفاده در حوزه‌های مدیریت شهری است.

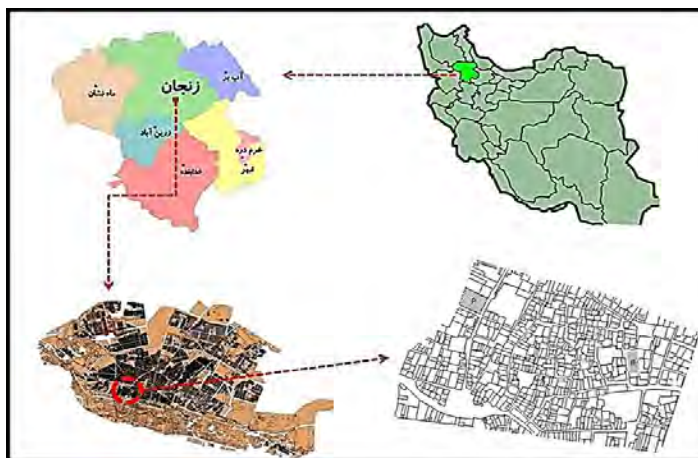
۵- یافته‌های پژوهش

۵-۱- شناخت نمونه موردی (زنجان-محلله

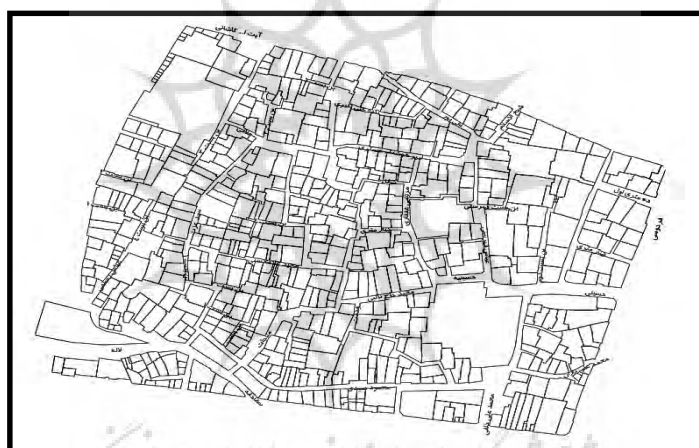
حسینیه)

محلله از سمت شمال به محلله سبزه میدان، از غرب به محلله راز بین، از شرق به محلله سقالر و از جنوب به کمربندی جنوبی شهر منتهی می‌گردد. این محلله خاستگاه اولیه شهر محسوب می‌شود. در گذشته محلله نام خود را از مسجد یا تکیه‌ای که در آن‌ها واقع بوده گرفته است. نام این محلله برگرفته از نام مسجد حسینیه اعظم زنجان است که در آن قرار دارد. این محلله یکی از محلات بافت فرسوده شهر زنجان محسوب می‌شود. ساختار کالبدی این محلله ارگانیک می‌باشد. محلله حسینیه به دلیل کیفیت نامطلوب سیمای بصری دچار آشفته‌گی‌های در بدنه، کیفیت‌ها محیطی و رنگ (نماها، دیوارها و غیره) شده است که محلله را از نظر سیما و منظر محلله را تحت شعاع خود قرار داده است.

محلله حسینیه با جمعیتی حدود ۱۲۰۰۰ نفر (۳۷۷۶ خانوار) در جنوب شهر زنجان واقع شده است. این

شکل ۱. موقعیت مکانی محله حسینیه. (منبع: نگارندگان)

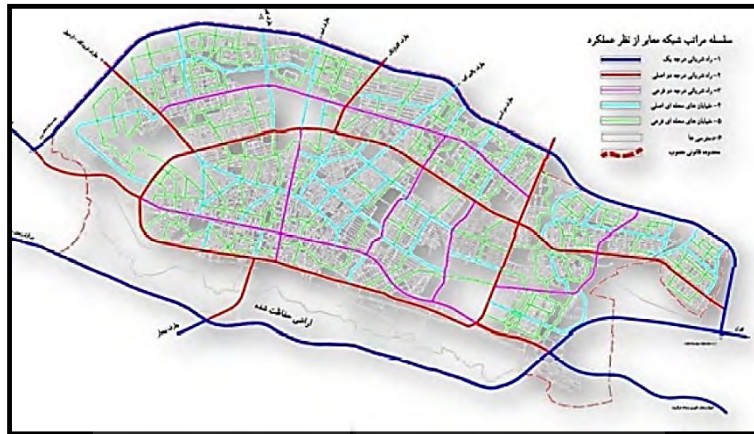

شکل ۲. ریزدانگی واحدهای موجود در محله حسینیه (منبع: نگارندگان)

شکل ۳. ساختار اصلی شبکه معابر (منبع: طرح تفصیلی زنجان، ۱۳۸۸)

شکل ۴. سلسله مراتب پیشنهادی شبکه معابر (منبع: طرح تفصیلی زنجان، ۱۳۸۸)

امروزه توجه به ابعاد تنوع کاربری در فضاهای شهری مهم‌ترین موضوع شهر عنوان می‌شود و در عرصه‌های واقعی نیز هر جا که نسبت فضایی کار، بر فضای مسکونی و گردشگری غلبه کند. مسائل و مشکلات متعدد اجتماعی و فضایی در آن پهنه شهری بروز می‌کند. بنابراین:

- تنوع کاربری‌ها (میزان) و پیوند و ارتباط بین آنها.
- نسبت فضایی کاربر سکونت و فراغت.

۳-۲-۵- شاخص‌های اقتصادی و اجتماعی

ترکیب اجتماعی و تنوع قومی، اشکال خانوار، تراکم جمعیتی، درآمد شغل، انواع فعالیت‌های تولیدی و خدماتی از جمله عواملی هستند که بر شکل‌گیری و محتوای بافت شهری که از جمله مهم‌ترین آنها، امنیت است اثر می‌گذارند.

۲-۵- شاخص‌های برنامه‌ریزی

کاهش ارزش‌های کیفی بافت بر امنیت یک محدوده بسیار تأثیرگذار است که از یک یا چند جنبه شهری مشخص می‌شود که شاخص‌های اصلی آن عبارتند از:

۱-۲-۵- شاخص‌های کالبدی

- شکل پیوند با کل شهر، نفوذپذیری، شبکه دسترسی و سرویس‌دهی عمومی.
- نحوه پیوند یا انطباق بافت با مورفولوژی و عوارض زمین (کوه‌ها، تپه‌ها، رودها، شیب و غیره)

۲-۲-۵- شاخص‌های عملکردی

تفکر مدرن، جداسازی فعالیت‌ها از هم را میسر ساخت که عوارض اجتماعی و شهری ناشی از آن را در پی داشت و

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت ها	تهدیدها
دسترسی آسان به مرکز شهر	نبود فضای سبز کافی (استاندارد ۳-۵ مترمربع، محله ۲,۲ مترمربع)	وجود اراضی قابل توسعه مجدد	انبوه کاربری های تخریب شده
نزدیکی به ایستگاه راه آهن	وجود معبرهای کم عرض	نوسازی بافت های فرسوده	عدم ساماندهی مناسب فاضلاب
کوتاه مرتبگی واحدها	نامناسب بودن آسفالت خیابانها	ایجاد پیاده راه در محل تجمع های مذهبی	بافت قدیمی و فرسوده بناها(به دلیل ریزدانی و قدمت بالای بنا)
استقرار دائمی در مرکزیت شهر	وجود شیب نامناسب در معابر داخلی		نورپردازی نامناسب در بافت محله
نفوذپذیری مناسب محله	پوشش پل امام حسین در مقابل سیمای مسجد حسینی		
	احساس محصوریت در معابر محله		
	نبودن مبلمان مناسب شهری		
	توزیع نامناسب کاربری ها		

جدول ۳. SWOT اجتماعی (منبع: نگارندگان)

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت ها	تهدیدها
وجود مکانی برای برگزاری مراسم های ملی-مذهبی	نبود پارک بازی در محله	افزایش امکانات جهت عبورومرور معلولین	ناامنی در گذرهای فرعی
	حجم بالای ترافیک در معابر(استاندارد ۱۰-۴۰، محله ۴,۵)	دسترسی آسان به مرکز شهر	کمبود نسبی فضای شهری با کیفیت مطلوب
	احساس خطر برای خانم ها در برخی گذرها		آلودگی صوتی حاصل از عبورومرور ماشین های سنگین در محور خیام
			آلودگی زیست محیطیء زباله های رهاشده
			خیابان های مملو از اتومبیل
			آلودگی های ناشی از کاربری های صنعتی

جدول ۴. SWOT اقتصادی (منبع: نگارندگان)

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت ها	تهدیدها
وجود لبه ی تجاری در تمامی محور های اصلی محاط بر محله	نبود بازارچه صنایع دستی در اطراف مسجد حسینییه برای استفاده ساکنان و گردشگران	توسعه ی کاربری های تجاری غالب در محور های اصلی	استقرار فروشگاه های زنجیره ای
استقرار امکانات سازمانی بواسطه ی وجود مسجد حسینییه		ایجاد بازارچه صنایع دستی در مجاورت مسجد حسینییه	
		توسعه و گسترش بازارچه میوه و تره بار	
		تاثیر مسجد حسینییه به جذب گردشگران	
		استقرار مسجد حسینییه و توسعه اقتصادی آن در آینده	

جدول ۵. SWOT فرهنگی (منبع: نگارندگان)

نقاط قوت	نقاط ضعف	فرصت ها	تهدیدها
استقرار مسجد حسینییه	ضعف در خدمات آنتن دهی شبکه مخابرات	سطح تحصیلات قابل قبول در سطح محله	نبود مرکز آموزشی با کیفیت مناسب و قابل قبول (استاندارد ۱۱ مترمربع، محله ۰,۴۷ مترمربع)
استقرار مسجد سقاخانه	ضعف خدمات اینترنتی		
استقرار کتابخانه	نبود امکانات و تجهیزات ورزشی		
استقرار سالن آمفی تئاتر			

- اصلاح جداره ها و معابر

۶- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

از جمله مواردی که باید در موضوع امنیت بانوان به آنها توجه کرد عبارتند از:

۶-۱- امنیت کلی
انسان همواره انتظار داشته محل سکونت وی را پناه دهد و تبع آن امن باشد لذا توقع امنیت در میان نیازهای بشری پس از احتیاجات اولیه واضح‌ترین و مهم‌ترین جایگاه را دارد (توسلی و همکاران، ۱۳۷۱). حساسیت این توقع به اندازه‌ای است که برخلاف سایر توقعات اختلال در برآورده شدن آن بازتاب سریع داشته و فرد را به سرعت وارد واکنش می‌کند.

- امنیت کلی
- آسایش و آرامش
- اصلاح زیرساخت‌ها
- اصلاح کاربری
- توجه به نظام حرکتی
- سرزندگی

جدول ۶. ارائه راهکار جهت امنیت کلی (منبع: نگارندگان)

سیاست	راهبرد	هدف
حضور کاربری‌های فعال در شب و در بخش‌هایی از محله	وجود فعالیت در شب	امنیت و پویایی
استقرار بخش فعال در شب درون عرصه عمومی و مجاورت عرصه خصوصی		
تأمین روشنایی با استفاده از نورپردازی در نقاط موردنیاز	نورپردازی و تأمین روشنایی	
توجه به نقش نفوذ نور در عرصه‌های خصوصی و عمومی	خیابان در شب	
ایمنی متقابل سواره و پیاده در برابر هم	تأمین ایمن در عرصه عمومی	تأمین ایمنی در عرصه‌های خصوصی
ایمنی سواره‌ها در برابر هم		
ایمنی در برابر عوارض طبیعی		
جلوگیری از نفوذ بدون کنترل درون دامنه‌ها از طریق فضای عمومی	جلوگیری از تردد بیش از حد موتورسیکلت	

می‌توان یک محدوده‌ای را ایجاد کرد که زندگی و رفت و آمد در آن همراه با آسایش باشد (مدنی پور و همکاران، ۱۳۷۹).

۶-۲- آسایش

یکی دیگر از مواردی که از اهمیت بسزائی برخوردار است تأمین آسایش مردم در محدوده است که با رعایت نکات

جدول ۷. ارائه راهکار جهت آسایش (منبع: نگارندگان)

سیاست	راهبرد	هدف
-------	--------	-----

<ul style="list-style-type: none"> - ممانعت از پارک اتومبیل در محل‌های حضور افراد پیاده - اولویت پیاده برای عرصه‌های عمومی 	پیوستگی حرکت پیاده	آسایش و آرامش
<ul style="list-style-type: none"> - ممانعت از اشغال عرصه‌های عمومی توسط خودروها و تردد بیش از حد دست فروش‌ها - کاستن از سرعت خودروها - در نظر گرفتن مقیاس انسانی در راستای ایجاد ورودی بیش از حد به مکان 	محدود کردن اثرهای مخرب	
<ul style="list-style-type: none"> - در نظر گرفتن فضاهایی برای مکث - منعطف بودن فضا در راستای استفاده از فضای خالی 	امکانات لازم جهت آسایش در محدوده	
<ul style="list-style-type: none"> - کف‌سازی مناسب برای حرکت پیاده - تأمین روشنایی برای راهیابی - نورپردازی زیبا بر روی ساختمان‌ها 	امکانات لازم جهت آسایش در حال حرکت	

۳-۶- اصلاح زیرساخت‌ها

از جمله مواردی که باعث بهبود وضع موجود و همچنین گسترش آتی بدون مشکلات می شود اصلاح زیرساخت‌های موجود در بهبود آنها برای شرایط حال و آینده می‌باشد.

- ایجاد منظر شهری متناسب با فرهنگ و شکل شهر
- ایجاد منظر شهری به طوری که ساختمان‌های پراهمیت در دید باشند.
- متناسب بودن منظر شهری ب شرایط اقلیمی و شیوه زندگی.

۴-۶- اصلاح کاربری

اصلاح کاربری‌های موجود در سایت باعث سازگاری کاربری‌ها، افزایش امنیت، افزایش کارایی، کاهش ترافیک، حفظ انرژی، حفظ زمان، تنوع و غیره می‌شود. که با توجه به نقش محدوده می‌توان کاربری‌های مختلط و مناسب آن را ایجاد کرد (گلکار، ۱۳۷۸)

۵-۶- اصلاح شبکه‌ی عبور و مرور

معايير از جمله مهم‌ترین قسمت‌های یک محدوده و حتی کل یک شهر می‌باشد که عدم توجه به آنها و نظام حرکتی مشکلات مربوط به خود را که غالباً مشکلات ترافیکی می‌باشند در پی خواهد داشت.

بر اساس مبانی نظری که در فصول قبل بیان شد به بررسی و پیشنهاد طرح‌هایی در بالا بردن کیفیت محدوده خیابان شهرداری می‌پردازیم. بر این اساس می‌توانیم از راهکارها و نظریات بزرگان شهرسازی استفاده نماییم به عنوان مثال سرزندگی، نفوذپذیری و غیره.

۶-۶- سرزندگی

با توجه به تصویر ذهنی شهروندان از میدانی اصلی شهر که فضایی پر جنب‌وجوش و پر از رویداد است برای اینکه میدان اصلی پاس‌خگوی توقعات ذهنی شهروندان باشد باید دارای زندگی و شور و هیجان باشد. فضایی سرزنده و بانشاط، این موضوع در ارتباط با بروز و کیفیت اصلی رخ می‌نماید. تنوع و دل‌بازی، اگر بخواهیم شهروند را هر چه بیشتر درگیر حیات اجتماعی میدان نمائیم باید سعی کنیم تنوع را در

تجمع و ماندن شهروندان در محدوده فضای میدان می‌باشند. همچنین ایجاد مکان برای بازار مکاره و غیره نیز به سرزندگی فضا کمک می‌کند. برای آنکه میدان در زمانی طولانی‌تر فعال باشد نوع و توزیع کاربری‌های بدنه آن بهتر است به گونه‌ای باشد که بدنه‌های میدان کمتر خالی و خاموش بماند و بدنه‌های خاموش و غیرفعال در ساعات انتهایی شب پیوسته و طولانی نباشد.

تجهیزات موجود در میدان نیز به طولانی شدن حیات شبانه‌روزی آن کمک می‌نماید. مانند وجود نیمکت برای نشستن، نورپردازی فضای میدان، حضور کیوسک‌های کوچک مطبوعات و خوراکی، عناصر سبز و طبیعی و غیره این دسته از تجهیزات تازه بعد از شلوغی و ازدحام اواسط روز و اوایل شب مورد توجه گروه دیگری از شهروندان قرار می‌گیرند و فعال می‌شوند به لحاظ کالبدی همه چیز در جهت توجه حضور شهروند و استفاده خلاقانه او از فضاست. لذا کف بیشترین قابلیت را برای بروز رفتارهای شهروندان داشته و از اختلاف سطح‌ها و قرار دادن عناصر جاگیر و حجیم به عنوان اثاث شهری در داخل فضا در حد امکان پرهیز شود. زیرا باعث به وجود آمدن مکان‌های دنج که در دید نیست، می‌شود که در نهایت به بروز جرم و عدم‌نامنی می‌انجامد (Tibbalds, ۱۹۹۰).

۷-۶- کف سازی

هر چقدر که نقش و رنگ کف ملایم‌تر باشد کمتر رفتار و حرکت خاصی را به شهروند دیکته می‌کند.

کارکرد (کاربری‌های مختلط)، فعالیت‌ها، زمان‌های استفاده از فضا و گروه‌های مخاطب فضا هرچه بیشتر بالا ببریم (Appleyard, ۱۹۷۹). تنوع در کاربری و فعالیت‌ها و ساعات زنده بودن فضا و طولانی بودن آن متضمن حضور گروه‌های اجتماعی متنوع، گروه‌های سنی متفاوت و اقشار مختلف است. کاربری‌های عمومی که مقید به ساعات اداری نباشند در جذب گروه‌های شهروند موفق‌ترند. مثلاً قهوه‌خانه و رستوران در بدنه‌های میدان نقشی سرزنده‌تر از مدارس و بناهای دولتی دارند؛ زیرا ادارات پس از ساعات اداری تعطیل شده و زندگی درون بدنه را مختل می‌کند.

یکی دیگر از مسائلی که متضمن حضور طولانی شهروندان در میادین شهری می‌شود ایجاد خدمات متنوعی است که نیازهای فردی او را برطرف سازد. مانند دسترسی به فضاهای مختلف. همچنین وجود کاربری‌های خدمات‌رسانی و فراغت در میزان تداوم حضور شهروندان در داخل فضا مؤثرند. تنوع این قبیل کاربری (رستوران، کافه‌تریا، قهوه‌خانه و غیره) تنوع در سطح سرویس از نظر قیمت برای جلب اقشار درآمدی مختلف و همچنین در نحوه سرویس دادن (سرویس‌دهی در داخل فضاهای باز و نه فقط در درون رستوران) در سرزندگی فضا مؤثر است. از طرف دیگر فعالیت‌هایی همچون تئاتر خیابانی، دستفروشی، بساطی، دوره‌گردی و معرکه‌گیری که حضور آنها همیشه همراه با صدا و تجمع گروه‌های کوچک شهروندان در اطراف آنهاست. اشیاء ریز و درشت رنگی بساط آنها، بعضاً بخار بوی خوراکی دست‌فروشان، حرکت و استقرارشان و نحوه اعلام حضورشان و غیره همه و همه جزء عواملی است که باعث نشاط و تحرک در فضا شده و کلیه شهروندان را به کار می‌گیرد که در نهایت همه این حضورها باعث به وجود آمدن امنیت بیشتر می‌شود (Tibbalds, ۱۹۸۸).

طرح میدان‌های اصلی شهر به گونه‌ای است که جاذب این فعالیت‌هاست و این در فعالیت‌ها نیز به نوبه خود مشوق

۷- منابع

۱. امیر یارمحمدی، محمود (۱۳۷۸). به سوی شهرسازی انسانگرا. شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری، تهران چاپ اول، صص ۱۰۷-۱۱۵.
۲. ایزدی، محمدسعید (۱۳۹۰). ارتقای احساس امنیت در فضاهای عمومی با بهره‌گیری از طراحی شهری، هنرهای زیبا. (۲)، صص ۶۴-۵۳.
۳. باباپور، راحله (۱۳۹۰). تأثیر طراحی شهری بر امنیت زنان. فصلنامه فرهنگ اندیشه، ۱(۴)، صص ۱۲-۱۷.
۴. بحرینی، حسین (۱۳۷۷). فرایند طراحی شهری. انتشارات دانشگاه تهران، چاپ اول، صص ۲۵۶-۲۷۰.
۵. براندفری، هیلدر (۱۳۸۳). طراحی شهری (به سوی یک شکل شهر پایدارتر). مترجم: بحرینی، حسین، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی، تهران، چاپ اول، صص ۷۰-۷۳.
۶. توسلی، محمود، بنیادی، ناصر (۱۳۷۱). طراحی فضاهای شهری و جایگاه آنها در زندگی و سیمای شهری. شهیدی، تهران، چاپ اول، صص ۱۲۲-۱۳۰.
۷. حاجی احمدی همدانی، آذین (۱۳۸۵). مناسب‌سازی فضاهای شهری برای زنان در زندگی روزمره. نشریه هنرهای زیبا، (۱۳۲)، صص ۲۶-۱۴۵.
۸. حاجی علیزاده، جواد، حیدری، تقی، رشیدی، اصغر، حصاری، ابراهیم (۱۳۹۶). تحلیل مکانیزم‌های سپند موثر بر امنیت و کاهش بزه در بافت‌های فرسوده شهری. فصلنامه پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، شماره ۳، ص ۱۲.
۹. رفیعیان، مجتبی (۱۳۸۸). امنیت تردد زنان در فضاهای شهری و سنجش مشارکتی آنان در بخش مرکزی شهر تهران. فصلنامه مطالعات راهبردی، (۲۶)، صص ۱۸-۱۹.
۱۰. روشن، شقایق (۱۳۹۳). بررسی نقش کیفیت فضاهای شهری بر حضور زنان در فضاهای عمومی. فصلنامه علمی و پژوهشی آرمانشهر، (۵)، صص ۱۰-۱۲.
۱۱. سالوند، شیدا (۱۳۸۸). ملاحظات طراحانه جهت ارتقا امنیت زنان در فضاهای شهری، پژوهشنامه زنان، ۶(۳)، صص ۸۱-۱۰۲.
۱۲. قرایی، فریبا، رادجهانبانی، نفیسه، رشیدپور، نازیلا (۱۳۸۹). بررسی و سنجش حس امنیت در مناطق مختلف شهری، فصلنامه علمی و پژوهشی آرمانشهر، (۴)، صص ۲-۴.
۱۳. مدنی‌پور، علی، مرتضایی، فرهاد، (۱۳۷۹). طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرآیند اجتماعی - مکانی، شرکت پردازش و برنامه‌ریزی. تهران، چاپ اول، صص ۳۱۱-۳۲۱.

۴۴. Appleyard, D. (۱۹۹۹). "Planning the Pluralistic City", Cambridge, Mass: MIT Press, ۱۹۹۹. vol. ۴۴. No. ۴.

۵۵. Un-habitat. (۱۹۷۱). enhancing urban safety and security: global report on human settlement ۱۹۷۱, Nairobi Kenya. PP. ۴۴- ۶۶.

۶۶. Kelly, Damian, Crabtree, Dain. (۱۹۹۹). Securing The Built Environment: An Analysis Crime Prevention Through Environmental Design, Ball State University, Muncie, Indiana. PP. ۰۰-۰۰.

۷۷. Reynald, Danielle, Elffers, Henk. (۱۹۹۹). The Future of Newman's Defensible Space Theory Linking Defensible Space and the Routine Activities of Place, European Journal of Criminology January vol. ۱ no. ۵۵۵. Brown, B. B., Bentley, D. L. ۳۳۳۳. "Residential burglars judge risk: the role of territoriality", Journal of Environmental Psychology, Vol. ۳۳. No. ۱.

۸۸. Tibbalds, F. (۱۸۸۸). "Planning and Urban Design: Tibbalds offers the Prince his ten Commandments", The Planner, ۱۸۸۸, ۴۴(۲۲): ۱.
۹۹. Minnery, J, Lim, B. (۲۰۰۵). Measuring Crime Prevention Through Environmental Design, Journal of Architectural And Planning Research, vol. ۰۰۰.
۱۰۰. Tibbalds, F. (۲۰۰۰). "Urban Design: Public V. Private Realm", The Architect's Journal, ۲۲۲(۹۶): ۹۹-۱۱.

نحوه ارجاع به این مقاله:

احمدی باروق، سولماز. رسولی، زهرا. (۱۳۹۹). طراحی فضای شهری به منظور ارتقا امنیت و کاهش بزه و افزایش حضور و مشارکت زنان در بافت های فرسوده شهری، شهرسازی ایران، ۳(۴)، ۱۰۱-۱۱۶.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Iranian Urbanism Journal. This is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

URL: <https://www.shahrsaziiran.com/1399-3-4-article8/>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی